

Till
Utbildningsdepartementet
Diarienummer U2025/01477

Remissvar: Delbetänkande av Utredningen om en nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet, SOU 2025:72

Lingbygdens friskola ekonomisk förening har beretts möjlighet att yttra sig över SOU 2025:72 *Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan*. Våra synpunkter utgår från vår situation som mindre ”solitär” friskola på landet med i genomsnitt 50–70 elever i åk F-6. Som bilaga finns en kort presentation av Lingbygdens friskola.

Samtidigt känner vi oss som representant för många friskolor på/i landet som befinner sig i en liknande situation. I Kronobergs län finns exempelvis Virestads friskola, Bråthults friskola Rävemåla friskola, Kronobergsheds friskola och Älghults friskola som tillsammans med oss oroar sig för konsekvenserna av utredningen och instämmer i vårt remissvar.

Sammanfattning

Lingbygdens ekonomiska förening välkomnar ambitionen att skapa ett mer likvärdigt och transparent system för resursfördelning i skolväsendet. Utredningen är omfattande och gedigen, men flera delar behöver fördjupas och testas innan en vägledande skolpengsnorm kan införas.

Vi ser ett stort behov av att regeringen tar fram en **samlad bild av konsekvenserna** av denna och andra pågående utredningar på skolans område. Risken är att enskilda beslut får oavsiktliga effekter när de genomförs var för sig. Samma sak gäller för de socioekonomiska faktorerna som kan överlappa varandra och då riskerar att överkompensera.

Det finns **betydande osäkerheter i den ekonomiska redovisningen** som ligger till grund för utredningens beräkningar. Kommunernas förutsättningar och redovisningspraxis varierar stort, vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser om vad som faktiskt är kostnadsskillnader och vad som är skillnader i bokföring. Vi tillstyrker därför att SCB får i uppdrag att utveckla en enhetlig modell för redovisning av skolans kostnader, en nödvändig förutsättning för rättvisa jämförelser mellan huvudmän.

Mot denna bakgrund framstår det som **orimligt att göra ytterligare avdrag om totalt upp till 10 procent** på ersättningen till fristående skolor, särskilt när det inte är klarlagt vad dagens skillnader mellan kommunal kostnad och fristående ersättning per elev egentligen beror på. Att införa nya schablonavdrag ovanpå redan betydande skillnader riskerar att förstärka ojämlikheten snarare än minska den. I stället för att göra ett utbudsavdrag borde möjligheterna

att friskolor delar utbudsansvaret med kommunerna och att kommunen kan hänvisa elever till friskolor utredas.

Konsekvenserna för friskolorna och framför allt för **mindre, solitära friskolor på landsbygden** skulle bli mycket stora. Utredningen konstaterar att skolor i gles bebyggelse har högre kostnader per elev. Nämnda friskolor har dessutom små ekonomiska marginaler, men fyller viktiga funktioner inte bara för sina elever och vårdnadshavare utan också i sina lokalsamhällen. Som exempel skulle en eventuell resursminskning på 10 procent för oss motsvara en lärartjänst och även en resursminskning på 6 procent leder i praktiken till nedläggningar på något års sikt, vilket får negativa följder både för elever och för hela bygden.

Vi delar utredningens bedömning att en bindande skolpengsnorm inte bör införas nu, och avstyrker förslagen om:

- generella avdrag för hemkommun- och utbudsansvar utan säkerställda underlag och hänsyn till de kostnader även friskolor har,
- att kommuner ska kunna avstå från ersättning till fristående huvudmän vid ”synnerliga skäl”,
- samt att gleshetstillägg bara ska kunna ges till kommunala skolor.

Vi tillstyrker däremot att:

- uppdrag ges att utveckla och förtydliga den nationella kostnadsstatistiken,
- kommunerna kan ge villkorade bidrag utöver skolpengen på lika villkor för resurs- och glesbygdsskolor i avvaktan på en utredning.
- hänsyn ska tas till övriga pågående utredningar som påverkar skolan.

Vi anser att:

- frågan om småskolor och glesbygd ska hanteras i en eventuell vägledande norm eller i ett eget statsbidrag som gäller lika för kommunala och fristående skolor.

Slutligen menar vi att ett hållbart resursfördelningssystem måste bygga på **faktiska skillnader i förutsättningar**, inte på antaganden eller schabloner. Först när underlaget är robust och målen tydligt formulerade kan en nationell skolpengsnorm, fast eller vägledande, bidra till verklig likvärdighet i hela landet. Målen för skolan (kvalitet/effektivitet) och finansieringen måste gå hand i hand.

Övergripande synpunkter

Lingbygdens ekonomiska förening delar utredningens grundläggande mål att genom ett mer förutsägbart och transparent resursfördelningssystem öka likvärdigheten i svensk skola. Enligt kommittédirektiven ska en nationell skolpengsnorm ta hänsyn till skolors olika förutsättningar och behov av resurser för att möta elevernas förutsättningar och behov, samt vara korrekt,

begriplig och förutsägbar. Riksdagen har även tillkännaggett att konsekvenserna för samtliga typer av fristående aktörer ska belysas (SOU 2025:72, s. 45, bilaga 1, s. 311).

Det är väl avvägt att utredningen avstår från att föreslå en bindande skolpengsnorm i nuläget. Beräkningsmodellen bygger på omfattande antaganden och osäkra data, och ett bindande system skulle innebära ett betydande ingrepp både i det kommunala självstyret (SOU 2025:72, s. 165–172) och stora konsekvenser för fristående aktörer. En vägledande norm ger bättre förutsättningar för kommuner och fristående huvudmän att successivt anpassa sig till ett mer transparent och rättvist resursfördelningssystem.

Innan även en vägledande nationell skolpengsnorm fastställs bör dock staten tydligt definiera vilka mål som ska säkerställas, även exempelvis möjlighet att välja skola, närhetsprincip också vid glesare boende och likvärdiga villkor land och stad. Det är först utifrån dessa mål som man kan bedöma om en norm faktiskt innebär en förbättring för elever och vårdnadshavare.

Vi vill framhålla att flera av utredningens resonemang utgår från större kommuner med en friskolestruktur som Stockholm. För mindre landsbygdskommuner och solitära friskolor med begränsat elevunderlag är förutsättningarna ofta helt annorlunda och konsekvenserna stora. Som utredningen redovisar finns alternativa styrmedel till en vägledande norm, såsom nationella riktlinjer eller förstärkta uppföljningssystem (SOU 2025:72, s. 190–191).

När utredningens beräkningsmodell inte fullt ut beaktar lokala förhållanden, riskerar den att skjuta över ansvaret till kommunerna att kompensera för skillnader. Det gör att fristående skolor fortsatt blir beroende av enskilda kommuners bedömningar och beslut, vilket motverkar syftet om likvärdiga villkor.

Om det även fortsättningsvis ska finnas statsbidrag som endast kan sökas av kommuner bör dessa förenas med tydliga villkor som säkerställer att även fristående skolor får ta del av medlen på lika villkor. Alternativt bör både kommunala och fristående huvudmän ges möjlighet att söka eller rekvirera bidragen direkt.

Vi instämmer i att det är klokt att avvakta med att införa en vägledande norm för fritidshemmet tills underlaget är tillräckligt tillförlitligt både på riks- och kommunnivå (SOU 2025:72, s. 176). Samma försiktighet bör gälla även för förskoleklass och grundskola, eftersom beräkningsunderlagets resultat ännu inte är säkerställt.

Utredningen konstaterar själv att sambanden mellan resurser, effektivitet och kvalitet i undervisningen är komplexa och osäkra (SOU 2025:72, s. 167–172). Vi anser att staten, kommunerna och de fristående huvudmännen tillsammans bör identifiera och sprida de arbetssätt som ger bäst resultat för eleverna, störst arbetstillfredsställelse för personalen och lägst samhällskostnad både i kommuner och friskolor – innan en nationell norm införs.

Likvärdighet mellan kommuner

Som utredningen visar finns det stora skillnader mellan kommuners kostnader för sin skolverksamhet, vilket delvis förklaras av geografiska och demografiska förhållanden (SOU

2025:72, s.165–167). SKR framhåller att sådana skillnader är naturliga och förväntade eftersom exempelvis glesbygdskommuner har högre lokal- och personalkostnader per elev.

Samtidigt är det motsägelsefullt att utredningen å ena sidan bedömer att en vägledande norm kan bidra till mer likvärdig resursfördelning, men å andra sidan antar att de faktiska förändringarna i kommunernas resursnivåer sannolikt blir små. Detta tyder på att normen i praktiken får begränsad effekt, samtidigt som osäkerheterna i beräkningsmodellen kvarstår.

Vi vill särskilt framhålla att ett komplext och beräkningsintensivt system inte nödvändigtvis leder till mer rättvisa eller korrekta fördelningar. De stora variationerna i kommunernas förutsättningar riskerar snarare att förstärkas om modellen inte fullt ut beaktar små kommuners särdrag och landsbygdens förutsättningar.

Likvärdighet mellan kommuner och friskolor

Utredningen uppmärksammar att hälften av landets fristående huvudmän är solitära aktörer som har 37% av antalet elever (SOU 2025:72, s. 274–275). Många av dessa solitärer har under 100 elever per enhet. Av landets alla enheter som har under 100 elever är 25% friskolor. Friskolorna tar alltså en stor del av ansvaret för de små enheterna. Kommunerna har liksom friskolorna svårigheter att göra en effektiv organisation (antalet elever per klass) i de mindre skolorna på landet eftersom det helt enkelt inte bor fler elever i närheten och att antalet elever per årskurs växlar procentuellt mer mellan åren än på större enheter. Tillägget för gles bebyggelse borde därför komma även friskolor som uppfyller villkoren till del.

Kommunernas merkostnader för hemkommun- och utbudsansvar är reella, i varje fall i en del kommuner, men utredningen bortser från att även fristående skolor i praktiken tvingas bära liknande strukturella kostnader. Speciellt tydligt är det för de mindre solitära friskolorna. Deras förmåga att anpassa kostnader vid förändrat elevantal är ofta mer begränsad än för en kommun som alltid har flera skolor. Se även Svenskt Näringslivs rapport ”Överkapacitet i grundskolan och merkostnader för kommuner” (Gabriel Heller Sahlgren, 2025) som visar att kommunernas merkostnader inte alls är så stora som utredningen beräknat.

Skillnaderna mellan kommunernas egna kostnader per elev enligt Kolada och den ersättning som betalas till fristående skolor är också redan betydande.

Jämförelse mellan Ljungby kommuns kostnader per elev 1–9 enligt Kolada med ersättning till friskolor/elev 1–9 enligt utskick från kommunen

Per elev		2023	2024	Förändring
Ersättning till friskola	åk 1–9*	113882	111 713	-1,9 %
Kommunens kostnader	åk 1–9	138 956	148 756	7,1 %

Uträknat som (6 ers till 1–6 + 3*ers till 7–9)/9

Nettokostnadsökningen för riket 2022 till 2023 var ca 7,7 % (SOU 2025:72, s. 132). I Ljungby ökade kostnaden samma år med 19,2 % och ersättningen till friskolan samma år med 4,2 %.

I vår egen kommun överstiger kommunens kostnad år 2024 ersättningen till friskolan med drygt 33 procent. Se även rapporten "Är friskolorna överkompenserade?" (Mikaela Valtersson, 2023). Det är oklart vilka kostnadsposter som ingår i kommunernas redovisning och som inte samtidigt ingår i ersättningen till friskolorna. Hemkommuns- och utbudsansvarets kostnader skulle kunna förklara en del av skillnaden.

Vi tillstyrker därför utredningens förslag att Statistiska centralbyrån (SCB) ska ges i uppdrag att utveckla instruktioner och stöd för en enhetlig kostnadsredovisning mellan huvudmän. En sådan transparens är en förutsättning för att principen om lika villkor ska kunna tillämpas på ett rättssäkert sätt.

Likvärdighet mellan små och stora skolor, små och stora huvudmän

Drygt en tredjedel av alla fristående grundskoleenheter har färre än 100 elever (SOU 2025:72, tabell 6.2, s. 128). Dessa skolor spelar en avgörande roll inte minst för eleverna och landsbygdens utveckling, både som utbildningsanordnare och som lokala samlingspunkter.

Utredningen konstaterar att större huvudmän har lättare att anpassa sin verksamhet vid elevrörelser och förändringar i ersättningssystem. Denna flexibilitet är mindre hos de små aktörerna, särskilt på landsbygden. Ett par exempel: I vår skola har vi som lägst haft 2 barn födda ett år och som högst 18. I förskolan var det 12 barn när vi tog över verksamheten från kommunen 2011 och som flest 48, men antalet har minskat igen på grund av lägre födelsetal. Detta påverkar sedan storleken på klasserna i skolan.

Vi anser därför att det borde utredas om ersättningsmodellen kan kompletteras med en **basresurs per skolenhet** som täcker strukturkostnader, samt en **rörlig del per elev**. Liknande modeller används redan i Norge och Danmark för att möjliggöra små skolor på landet. Ett sådant system skulle öka förutsägbarheten och stabiliteten över tid. Dessa skolor har också indirekt en betydelse för livsmedelsförsörjningen och evakueringsmöjligheter i en kris/-krigssituation genom att de möjliggör boende och arbete på landet för föräldrar.

Likvärdighet mellan stad och land

Nationella och internationella studier, såsom TIMSS och Skolinspektionens analyser, visar tydligt att elever på landet och i mindre städer generellt presterar sämre även när bakgrundsfaktorer hålls konstanta.

Samtidigt riktas statliga resurstillskott huvudsakligen till städer med socioekonomiskt utsatta områden. Exempel på detta är Kunskapsbidraget, Tillväxtverkets statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta kommuner och Statsbidrag för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i socioekonomiskt utsatta områden.

Det svenska resursfördelningssystemet består i dag av flera överlappande komponenter som skatteutjämningsystemet, generella och specialdestinerade statsbidrag samt kommunala strukturbidrag. Dessa bör samordnas så att den sammanlagda effekten inte blir större än vad

skillnaderna i förutsättningar motiverar. Inte minst eftersom statsbidrag som Kunskapsbidraget får en allt större betydelse för finansiering av skolan.

Om staten utgår från att ökade resurser leder till förbättrade resultat bör även landsbygds-kommuner och småstäder omfattas av kompensatoriska resurser.

Vi föreslår att regeringen låter utreda ett särskilt **tillägg** inom ramen för skolpengsnormen **som ska gå till skolor på landsbygd och mindre städer**, för att motverka de skillnader som redan konstaterats. Detta tillägg ska ges både till kommuner och fristående huvudmän. Hänsyn bör även tas till den stora variationen i kostnader för skolskjuts.

Synpunkter på enskilda avsnitt

Hemkommunsansvaret, Bilaga 3, Tabell 3 (SOU 2025:72 s. 343–346)

Utredningen bedömer att hemkommunsansvaret främst uppstår på kommunal förvaltningsnivå och att vissa uppgifter, som t ex skolpliktsbevakning, offentlighetsprincip och tillsyn, inte ligger på de fristående huvudmännen. Lingbygdens ekonomiska förening delar denna bedömning i stort, men vill samtidigt påpeka att flera av de andra uppräknade arbetsuppgifterna även utförs av fristående skolor eller är sällan förekommande.

Små solitära fristående skolor måste dessutom själva hantera ett brett spektrum av uppgifter, exempelvis sätta sig in i nya lagar och förordningar, ny forskning, informationsskyldigheter, kontakter med kommunala verksamheter och myndigheter utan stöd från en kommunal förvaltning eller koncern.

Skillnaden i kostnad per elev mellan kommuner och motsvarande ersättning till fristående skolor är som nämnts betydande. Det bör klargöras om någon del av den kostnaden redan motsvaras av uppgifter som ingår i hemkommunsansvaret, så att dubbelkompensation undviks.

Vi föreslår att regeringen, innan beslut om hemkommunsavdrag fattas, låter genomföra en noggrann analys av vilka kostnadsposter som redan skiljer, samt om nuvarande schablon på tre procent för administration täcker de faktiska kostnaderna för fristående skolor.

Merkostnader för utbudsansvaret 10.4, 10.5.1 (SOU 2025:72 s. 237–238, 240)

Kommunen har enligt skollagen ett ansvar att alltid kunna erbjuda skolplats för samtliga elever. Detta innebär dock inte att kommunen nödvändigtvis måste överdimensionera verksamheten genom att hålla tomma platser, lokaler och personalresurser tillgängliga varje år. Tvärtom skulle det innebära ekonomiskt slöseri. Vidare skriver utredningen *”Utredningen anser därför att betydelsen av ett tydligt och förutsägbart avdrag överväger en träffsäkerhet i varje tid och plats.”* Det håller inte vi med om, speciellt inte eftersom det är vi friskolor som tycks drabbas i varje tid och plats.

Både kommunala och fristående huvudmän har merkostnader vid variationer i elevantal, men en större elevbas ger bättre möjligheter att utjämna variationer över tid och kommunerna är större än de flesta friskolor. Vår erfarenhet är att kommuner räknar med friskolornas platser för att täcka det totala behovet. När t ex en ny friskola etablerar sig på en ort så påverkas dessutom antalet elever i både kommun och redan etablerade friskolor.

Även fristående skolor delar alltså i praktiken detta utbudsansvar. Vi vill också gärna vara med och hjälpa till. Detta skedde exempelvis i samband med mottagandet av ukrainska elever 2022. Ur vår synpunkt vore det positivt om kommunerna fick möjlighet att hänvisa elever även till fristående skolor. Då **delar vi utbudsansvaret** i stället för att det ska göras ett avdrag.

Det bör också analyseras om vissa delar av utbudsansvaret redan beaktas i hemkommunsavdraget eller finns i tidigare nämnd skillnad mellan kommunens kostnader/elev jämfört med ersättningen till friskolan, vilket annars kan innebära för stor kompensation till kommunerna.

Även utredningen menar att det är svårt att finna någon vetenskaplig exakthet när det gäller ett avdrag av det här slaget. Det kan betyda att vissa kommuner blir kraftigt överkompenserade, vissa kommuner och många friskolor underkompenserade. Dessutom är de flesta friskolor små och därmed extra känsliga för minskade intäkter. Kommunerna ska kunna göra undantag från att tillämpa avdraget vid särskilda skäl, men bara helt eller inte alls, vilket gör avdraget mindre anpassningsbart utifrån förutsättningar.

Sammantaget anser vi att det föreslagna avdraget bör kunna differentieras efter faktiska visade kostnader, samt att det bör prövas i pilotform innan nationell tillämpning.

Avdrag för gles bebyggelse (SOU 2025:72 s. 250, 337–342)

Enligt SCB:s definition tillhör Lingbygdens friskola glesbygd, eftersom den är belägen mer än 45 minuter från närmaste tätort med minst 50 000 invånare. Utredningen har tagit fram egna modeller för att justera för gles bebyggelse, men det är oklart om dessa fullt ut fångar de behov kommunala och fristående huvudmän i glesbygd har.

Avdraget för fristående huvudmän och tillägget för kommuner är svårt att tolka och riskerar att skapa ojämlika villkor. Det framstår som orimligt att kommuner ska tilldela glesbygdstillägg till sina egna skolor men inte till fristående skolor i motsvarande situation. Tillsammans med utbudsansvaret står följande om gleshet, citat enligt bilaga 3 sid 337: *De reserverade tilläggen ska fördelas till skolenheter med kommunal huvudman* och sid 341 *Nedanstående tillägg görs enbart för skolenheter med kommunal huvudman*. Kan detta verkligen vara avsikten eller är det en feltolkning? Det är välkommet om det tydliggörs vad som menas.

Förslaget om villkorade belopp som kompensation för glesbygdsmerkostnader är otillräckligt, eftersom det gör de fristående skolorna beroende av kommunernas olika inställning snarare än av objektiva kriterier. Vi anser att även fristående skolor som uppfyller de angivna kriterierna för glesbygdstillägg ska erhålla motsvarande kompensation direkt från staten eller genom en reglerad mekanism.

6.1.4 Resursfördelning inom förskoleklass och grundskola

Socioekonomisk omfördelning och andra strukturbidrag, (SOU 2025:72 s. 131)

6.2.2 Skolpengsnormen, Ersättning per elev (SOU 2025:72 s. 139)

Bilaga 3 Strukturtillägg 1 Socioekonomisk omfördelning (SOU 2025:72 s. 339)

De 8 procenten i socioekonomisk omfördelning ska vara ett medelvärde, men om de kommuner som ansetts sig inte behöva en omfördelning medräknas blir medelvärdet betydligt lägre.

Den socioekonomiska omfördelningen kan innebära stora skillnader i resurstilldelning mellan skolor som ytligt sett har ungefär samma förutsättningar, dvs mindre skolor i landsbygd. Även om den föreslagna omfördelningen ska grunda sig på två år kan svängningarna mellan åren bli stora med tanke på att elevbasen är liten. Dessutom blir underlaget gammalt och behoven kan ha ändrats.

Enligt kunskapsbidragets index för utbetalning av statsbidrag 2025 ser det ut så här för mindre friskolor i Kronobergs läns åtta kommuner.

	Andel obehöriga	Index
Friskolan Kronobergshed	14,3%	109,7
Älghults Friskola	21,1%	162,3
Bråthults Friskola	8,3%	63,6
Virestads Friskola	10,0%	77,1
Lingbygdens Friskola	11,8%	90,9
Rävemåla friskola	16,6%	127,3

I Lessebo och Markaryd finns inga friskolor. I Växjö finns friskolor dock ingen utanför staden. Övriga kommuner har en friskola var förutom Ljungby som även har en i staden. Friskolorna i tabellen är ungefär lika små och ligger på landsbygden.

Utredningen varnar för att en bindande skolpengsnorm med särskild småskalejustering kan påverka incitamenten för skolstrukturen (SOU 2025:72, s. 186). Ska det tolkas som att det är önskvärt att små skolor ska avvecklas? Vi har inte funnit något vetenskapligt stöd för att mindre skolor generellt håller lägre kvalitet.

I en insändare i tidningen Smålänningen 2025-11-26 skriver fyra forskare från Linné-universitetet och Jönköping University *"Landsbygdsinnovation börjar med skolor och fritidsaktiviteter."* Se bilaga 2. Forskningen är en del av Fliara.eu med 15 partners i 10 deltagande länder. De har bl a kommit fram till att det inte räcker med att stödja företag för att få till en levande landsbygd. Familjer behöver skolor och fritidsaktiviteter för att göra livet på landsbygden möjligt.

Närhetsprincipen, restider för elever, lokalsamhällets livskraft och beredskapsskäl mm bör också vägas in. SCB:s nuvarande index beaktar endast elevens socioekonomiska bakgrund, inte

strukturella faktorer som skolans storlek eller geografiska läge. En majoritet av kommunerna (63 %) använder redan någon form av strukturersättning i sina egna fördelningsmodeller. Vanligast är småskole- eller glesbygdstillägg. Motsvarande strukturersättning ges generellt i Norge och Danmark. Det visar att behovet av särskild kompensation för mindre skolor i landsbygd är väl erkänt.

Det är viktigt att en sådan kompensation blir statligt bestämd och på lika villkor även i Sverige.

Vi föreslår att staten inför en särskild småskole- och glesbygdsfaktor i skolpengsnormen, samt att beräkningarna av kunskapsbidrag och socioekonomisk omfördelning följaktligen ses över innan de används som grund för nationella beslut.

10.5.2 Villkorade belopp för resursskolor och andra ändamål (SOU 2025:72 s. 248-254)

Förslaget om villkorade belopp kan ge flexibilitet, men riskerar samtidigt att skapa ojämlika förutsättningar mellan huvudmän. Vi tillstyrker att kommuner ska kunna återkräva bidrag vid brott eller felaktig utbetalning, men övriga villkor måste vara tydligt definierade och rättvist tillämpade för att avdrag ska kunna göras.

Villkorade belopp bör vara så få som möjligt och föregås av skriftlig överenskommelse mellan kommunen och den fristående huvudmannen, där ändamål, uppföljning och återkrav framgår. Samma regler bör gälla oavsett huvudman för att undvika godtycke.

Ett villkorat belopp kan också användas för merkostnader för skola i gles bebyggelse. Det är ännu bättre om dessa merkostnader ingår i den vägledande normen, som nämnts tidigare.

Möjlighet för kommun att inte ersätta enskild för tillskott under budgetåret vid synnerliga skäl (SOU 2025:72 s. 244)

Utredningen föreslår att kommunen vid synnerliga skäl ska kunna avstå från att ersätta fristående huvudmän för tillskott under budgetåret. Vi anser att motiven inte är tillräckligt starka. Till exempel är etablering av en ny skola aldrig oväntad – den föregås av tillståndsprövning och etableringskontroll från Skolinspektionen. På motsvarande sätt föregås nedläggning ofta av tillsynsärenden och dialoger där kommunen är fullt informerad.

Ett sådant undantag riskerar att skapa kommunal underbudgetering och därför osäkerhet och försvårad planering för fristående huvudmän. Vi avstyrker därför detta förslag. Om man ändå väljer att införa bestämmelsen måste ett absolut krav vara att det gäller rena undantags-situationer t ex plötsliga kostnader som bara kommunen har och inte de fristående påverkas av. Här finns risk för ett antal överklaganden annars.

Bilaga 3. 1 Det normgrundande beloppet, Skolskjuts (SOU 2025:72 Bilaga 3 s. 335)

Att skolskjuts helt undantas från beräkningarna är anmärkningsvärt. Kostnaderna för skolskjuts varierar kraftigt mellan olika kommuner, skolorna i kommunen och olika friskolor (precis som socioekonomiska förutsättningar) och påverkar skolans ekonomi i hög grad.

Vi anser att skolskjuts bör ingå som justeringsfaktor i skolpengsnormen och gälla både kommuner och friskolor. Skollagen bör ändras så att fristående skolor har rätt till ersättning för sina skolskjutskostnader enligt kommunens egen skolskjutsnorm, dock högst motsvarande vad kommunens egna kostnader för eleverna i friskolan skulle varit om de gått i kommunens hänvisningsskola.

10.5.3 (Inte) skäl att ändra Interkommunal ersättning (SOU 2025:72 s. 252)

Vi delar inte utredningens slutsats att avdraget för utbudsansvar inte ska gälla den interkommunala ersättningen. Hemkommunen har fortsatt ansvar för samtliga barn, även de som går i annan kommuns skola. Likabehandling kräver att samma regler gäller oavsett om ersättningen betalas till en annan kommun eller till en fristående huvudman.

10.5.4 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Med omfattande förändringar, ett antal pågående utredningar om skolan och t o m troliga nerläggningar av skolor måste tiden mellan riksdagens eventuella beslut och ikraftträdandet vara tillräckligt långt dvs minst 2 år.

Konsekvenser

Det pågår för närvarande flera statliga utredningar som berör skolans finansiering och organisation. Lingbygdens ekonomiska förening begränsar detta yttrande till konsekvenserna av den aktuella utredningen, men vill betona vikten av att dess förslag inte behandlas isolerat utan samordnas med övriga pågående utredningar. (SOU 2025:72 s. 252)

Vägledande norm med dess avdrag

Utredningen föreslår att kommunerna *ska* beakta den vägledande skolpengsnormen vid sin resursfördelning, men samtidigt tillämpa ett antal avdrag för fristående huvudmän. För Lingbygdens friskola, med 50–70 elever i årskurserna F–6, skulle detta enligt våra beräkningar innebära en **intäktsminskning på upp till 10 procent** i värsta fall. Till detta kommer osäkerheten i om kommunen sedan tidigare ligger över eller under den vägledande normen och hur vår kommun i så fall kommer att hantera det. Det finns också betydande osäkerheter kring hur löne- och lokalindex kommer att påverka normbeloppet.

De föreslagna avdragen blir för oss:

• Hemkommunavdrag:	1,0 %	(Om det inte redan är avräknat)
• Utbudsavdrag:	6,0 %	
• Avdrag för gles bebyggelse:	1–1,5 %	(Som bara verkar återföras till kommunala skolor)
• Socioekonomiskt index:	0,8 %	(Räknat på att vi har ett index på ca 90)
• Avdrag för tilläggsbelopp:	1,5 %	(Med möjlighet att även <i>få</i>)

Lingbygdens friskolas elever erhåller inte heller någon kommunal skolskjuts. Friskolan får inte någon ersättning för sina skolskjutskostnaden, trots att ytterligare cirka 10 procent av vår totala skolpeng går till detta. I glesbygd är skolskjuts en förutsättning för att driva skola.

Redan idag får vi som nämnts endast cirka 70 procent av den kostnad per elev som kommunen redovisar för sin egen verksamhet (Kolada, 2024). Innan avdrag införs bör det därför utredas vad dessa skillnader beror på. Med avdrag enligt utredningens förslag och skolskjutskostnader blir ersättningsnivån helt orimlig.

Utredningen föreslår att kommunerna ska kunna avstå från att tillämpa avdraget vid särskilda skäl, men endast helt eller inte alls. Vi ifrågasätter denna konstruktion, eftersom den inte ger utrymme för anpassning efter lokala förhållanden och faktiska kostnader som dessutom förmodligen inte uppkommer varje år.

Vår erfarenhet är att kommunerna sällan kompenserar fristående huvudmän mer än vad regelverket uttryckligen kräver. Kostnaderna för utbudsansvaret är dessutom ottydligt definierade och svåra att verifiera, vilket riskerar att leda till godtycklig tillämpning och rättsosäkerhet.

År 2028 när Vägledande norm föreslås tas i bruk kommer dessutom våra elevtal att minska ytterligare och de fortsätter att minska de följande åren pga lägre födelsetal i vår lilla del av världen precis som i den stora.

Villkorade belopp

Vi tillstyrker att kommuner i undantagsfall ska kunna ge villkorade belopp för specifika ändamål, exempelvis småskoletillägg eller beredskapstillägg, förutsatt att villkoren är transparenta och rättvisa.

För Lingbygdens friskola innebär detta inget problem eftersom vi bara finns i en kommun. Däremot måste den administrativa hanteringen ändå hållas på en rimlig nivå, både för kommun och fristående huvudman. Som en bisats kan nämnas att denna synpunkt även gäller villkorade statsbidrag.

Det vore dock mer ändamålsenligt att småskolor beaktas redan i den vägledande normen eller genom ett särskilt statsbidrag som omfattar både kommunala och fristående skolor.

Möjlighet för kommunen att vid synnerliga skäl inte ge motsvarande tillskott till enskild huvudman

Vi avstyrker förslaget om att kommuner vid synnerliga skäl ska kunna avstå från att ge motsvarande tillskott till enskilda huvudmän. Risker är uppenbara att bestämmelsen kan användas för att rättfärdiga underbudgetering av kommunen, som senare korrigeras genom tilläggsbudgetar till kommunens egna skolor. Bara misstanken kan skapa osäkerhet och att arbetstid läggs på kontroll från friskolorna och försvar/förklaringar från kommunen i stället för att ägnas åt eleverna.

Ett sådant förfarande skulle undergräva principen om lika villkor mellan huvudmän, strida mot skollagens intentioner och riskera fler överklaganden.

Konsekvenser för mindre enskilda huvudmän

Enskilda huvudmän som bara driver en skolenhet har 50% av skolenheterna och 37% av alla elever. Utredningens simuleringar visar att 54 procent av de enskilda huvudmännen riskerar en intäktsminskning på upp till 52 000 kronor per elev (SOU 2025:72, s. 144).

Risken att förlora mest intäkt per elev gäller främst huvudmän med

- endast en skolenhet,
- där skolenheten tillhör de mindre
- och där skolenheten ligger i kommungrupperna på landsbygden.

Alla tre kriterierna gäller för Lingbygdens friskola och många andra.

De som enligt utredningens simulering skulle få störst tillskott, upp till 33 000 kronor per elev, är skolor i "Pendlingskommun nära storstad".

För vår skola skulle ett avdrag på 10 procent för närvarande motsvara cirka 784 000 kronor per år, motsvarande drygt 1,2 lärartjänster. Trots samma antal elever, samma krav på verksamheten, samma lokaler och utrustning samt samma elevbehov skulle våra lärartjänster behöva minska från 6 till knappt 5 heltidstjänster, med direkta konsekvenser för eleverna och personalen. Även ett avdrag på "bara" 6 procent får stora följder.

Många små huvudmän har redan begränsade marginaler och litet eget kapital. Att avfärda de allra minsta med hänvisning till att de endast omfattar 1 procent av eleverna är olyckligt, särskilt som 8,7 procent av eleverna går i friskolor med färre än 100 elever.

Trots att Lingbygdens friskola har lyckats spara till ett eget kapital under år med för våra förhållanden "många" elever, skulle detta snabbt urholkas. Det egna kapitalet behövs dessutom för att hantera svängningar i elevtal, behov av stöd, ersättningsnivåer och lokalbehov. Om vi

tvingas lägga ner skolan kommer kommunen att få skolskjutskostnader som förmodligen kommer att överstiga utbudsavdraget.

Det finns, som SKL:s Öppna jämförelser visar, inget som tyder på att mer pengar till skolan per automatik leder till bättre resultat. Men det måste ändå finnas en minsta resurs för att verksamheten ska kunna drivas.

Anpassningsförmåga

Utredningen bedömer att friskolesektorn generellt har god anpassningsförmåga (SOU 2025:72, s. 282), vilket stämmer även för oss vad gäller de variationer som vi hittills utsatts för.

Men små skolor har mycket begränsade rörelsemarginaler – i genomsnitt 2,9 procent och ännu mindre efter räntor och skatt. Detta räcker inte för att hantera ett inkomstbortfall på 6–10 procent. Eventuellt eget kapital kan tillfälligt mildra effekterna men är inte en långsiktig lösning, särskilt när syftet är att garantera stabilitet över tid för elever och familjer.

Ett generellt avdrag av denna storlek riskerar därför att urholka det egna kapitalet och minska anpassningsförmågan, snarare än att stärka den.

För kommunerna, som jämfört med huvuddelen av friskolorna är stora, bör möjligheten till anpassning vara större och värdet av ett utbudsavdrag mindre. För de flesta organisationer behövs ett omvärldstryck för att underlätta förändring till en mer effektiv verksamhet. Att få göra avdraget kan t o m ur den aspekten vara kontraproduktivt.

Påverkan på elever

Ett avdrag enligt utredningens modell skulle få direkta konsekvenser för eleverna. Skollagens krav kvarstår, men utan en rimlig basnivå av resurser blir det som nämnts omöjligt att upprätthålla samma kvalitet som nu eller ens erbjuda skola. Lingbygdens friskola har 95 procent legitimerade lärare, kvalificerad speciallärare, goda elevresultat, höga resultat på Skolinspektionens enkäter och korta resvägar för barnen. Det vill vi fortsätta med.

En nedläggning skulle inte bara påverka elevernas utbildning, restider och fritidsaktiviteter utan också lokalsamhällets sociala sammanhållning, föreningsliv och möjligheten för barnfamiljer att bo kvar.

Målet med en förändring bör vara en förbättring för dem vi är till för - eleverna. Test i liten skala med förbättringar innan nationellt genomförande är en säkrare väg.

För Lingbygdens friskola

Ann-Christine Johansson